

ÜNNEPI BESZÉD IFJABB SZABÓ ISTVÁN HATVANI KOSSUTH-SZOBRA ELŐTT

Kevés alakja van történelmünknek, aki olyan erővel tör fel a múlt homályából, mint Kossuth Lajos – talán csak Szent István, az államalapító áll előttünk úgy, a népemlékezet dicsétől övezetten, mint ő. Ennek okára, Juhász Gyula világít rá, amikor azt mondja: „Széchenyi csak legnagyobb, Deák csak bölcs, de ő a mi édesapánk.” Kossuth apánk. Ha ő a Habsburg alku-ajánlatok védelme alatt magyar földre lépő horvát sereggel szemben azt tanácsolja az országgyűlésnek, hogy „...a nemzetnek erőt kell teremtenie”, akkor a nemzet kétszáz ezer honvédet adakozó, nemes és paraszt közt társadalmi különbséget sutba hajító, győzedelmes, létéért tenni tudó közösséggé válik. Előbb csak maroknyi magyar, aki legyőzi Jellasicsot, később fegyelmezett nemzeti erő. Ha ő kér, hogy „mindnyájunknak el kell menni”, akkor el kell menni. És ha ő azt mondja Görgeyről, hogy igazából nem áruló, hanem olyan hadvezér, aki taktikai győzelmeket tud csak elérni, stratégiáikat nem (mert Bécset is bevehette volna, ha nem áll meg pihenni, s Buda háromhetes visszavívása után is egy hetet újra csak pihenni), akkor Görgey valóban nem áruló, pusztán csak egy taktikázó hadvezér. És bár mások úgy érezték, 1867-ben elment Kossuth mellette a haladás szekere, amikor Kasszandraként óva inti Deákot: „*Ne vidd azon pontra a nemzetet, melyről többé a jövőnek nem lehet mestere!*”, jóslata többszörösen is bevált: nem sokkal később ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia szekerén döccentünk be a világháború kátyújába, ahonnan már csak Trianon felé volt kilábalás. És Trianonból is csak Trianon felé...

*

Milyen Kossuth-képünk van ma, és milyet állít bronzba ifjabb Szabó István? Vagyunk-e letéteményesei annak az örökségnek, amit a világ azzal hálált meg, hogy minden nagyvárosában Kossuth-szobrot állított emlékül?

Magam még gyermekként találkoztam Kossuth alakjával – a róla elnevezett címerben, ötvenhat őszén. Véres dicsőségként ragyogott a rozsdás

mellvérten, s éhes győzelmet hozott a laktató hazugság után. Aztán a dán vaj-hegyek hosszú időre maguk alá temették a páncélos szabadító képét. Pedig – és erre már csak később döbbsentem rá –, Kossuth és ötvenhat találkozása korántsem volt véletlen. Az októberi események világosan megmutatták, hiába festették be alakját a „Szikra”-könyvek szája íze szerinti politikai mázzal, őt nem lehetett elfödni hazug eszmékkal. Megrázta magát, s maradt az, aki volt: a nép, az utca gyermekeinek eszménye, útjelző múlt és jelen határán – továbbra is Kossuth apánk. A forradalom után pedig kanadai, ausztrál angol, s még ki tudja milyen helyre száműzött magyarok Kossuth apja.

Szellemi ocsúdásomkor, gimnáziumi éveimben a *Magyar Remekírók* XX. század elején megjelent összegyűjtött írásainak régies írásmóddal lejegyzett gondolatait szorítottam magamhoz, s vártam eszméinek valóra váltását a kilencvenes rendszerváltás után – mindannyiszor lenyűgözve attól a modern politikai szemlélettől, mely a Dunai Föderáció gondolatát kimunkálta és formába öntötte – s melyet a világ még ma sem érdemel meg. Csodáltam eszmerendszerének feszes logikáját, érvelő erejét, mondanivalójának kora jelenéből a jövőnek feszülő ívét. Ma is őrzöm magamban a lángot, amit ezek a sorok gyújtottak bennem: „...minden szövetségi érintkezések mellett is élni nem fog azon nemzet, mint azon ember sem, kit nem saját életereje tart fel, hanem csak másoknak gyámolítása”.

Hanem, félve kérdem: ti milyen Kossuth-képet őriztek betűvetést most tanulók, tinédzser korba-hajlók? Akiknek szépszemű álmaival most szemeznek felmagzott álmú média-lovagok? A Gutenberg-galaxis végén van-e valamilyen üzenete számotokra a múlt nagy állócsillagának?

Itt ez a felavatásra készülő szobor. Nem tudjátok – miért is tudnátok – , már maga a tény, hogy alkotója Kossuth-mű létrehozására vállalkozott, minősítő körülmény. Világpolgárok ízlése szerint mintázó *magyarországi* szobrász keze alól sosem került volna ki nemzeti hős arcúja. *Magyar* művésznek kell lennie annak, aki Kossuthot föl vállalja. Aztán meg a mai dezilluzionáló, deheroizáló, cinikus szemlélettel szemben őt mintázni igazán nagy bátorság. Mert nemcsak egy konkrét személyt kell bronzba képezni a művészi talentumnak, hanem azt a hiteles karaktert is, amitől a nép ajkán Kossuth nemcsak államfő, hanem apánk is lett. De még ennél is többet: Plohn József vásárhelyi fényképész XIX. század végi népfelkelőinek soha el nem feledhető arcát, amit a vidéki mester az utolsó pillanatban, a haláluk előtt kapott le. Amit átörökített a mára, hogy a jövő is értsen belőle.

Ezt az alakot nem lehet a mai köztéri szobrászat gnóm figurái, ki-
mondatlanul is ritter-ízlésvilágra kalapált plasztikai Hókuszpókjai sorába
állítani. Nyílt és tiszta, mondhatjuk nyugodtan, realista mintázás, törté-
nelmi modellálás, eszményítő megjelenítés – ezek ifjabb Szabó István
eszközei abban a harcban, melyben Kossuth alakját közelebb akarja
hozni mindannyiunkhoz, de legfőképp az ifjúsághoz. Nem tudni,
mennyit küszködött a mintázófa, s pihent-e egyáltalában, amíg az esz-
méből forma, a gondolatból szobor lett. Amíg a szoborból Kossuth lett,
hogyan ti, valamennyien szembe tudjatok állni arcával, kutatni tudjátok
vonásait, boltozatos homlokát, melynek gondolat-szülöttei nektek is,
tiértetek is szót emeltek több mint százötven ezelőtt. Hogy szemébe
tudjatok nézni, hogy ne felejtsetek: ahhoz, hogy most magyarként élünk
emberi életet, egykor neki nemcsak meg kellett teremteni nemzeti létünk
újkori államiságát, de el is kellett viselnie annak bukását – Rákóczi,
Mikes Kelemenek nyomán a bujdosó, száműzött életet. Amíg győzelme-
sen vissza nem tért. Amíg vissza nem tér a ti szívetekbe is.

Ehhez kínál segítséget ifjabb Szabó István, aki kissé maga is Kos-
suthként kitárulkozott ebben a szoborban. Mert az ő szülőhelye Nógrád-
ban nincs is olyan része a Zemplén megyei Monoktól, ahol Kossuth
éppen kétszáz éve született – szellemileg sem! Mert az ő szobrászi élet-
művében Petőfi, Madách és Mikszáth mellett értelemszerűen van helye
Kossuthnak. A forradalmár Petőfi mellett a szabadságharcos Kossuth-
nak, az álmodozó Madách mellett a realista Mikszáthnak. Micsoda pan-
teon! Amihez csatlakozik a népből és nemzetből érkező mai nagyságok
alakja, akik nemcsak, hogy onnan jöttek, de munkásságukkal bizonyí-
tották, hogy a nemzet eszméje ma sem légyökereken fejlődik. És ennek
a panteonnak az élén áll Kossuth Lajos. Akinek szava megváltó ige na-
ponta megújuló lelki trianonjainkban.

Bizony, ifjabb Szabó István ezzel a köztéri munkával régi adósságot
törlesztett. Fölidézte Kossuth szellemiségét, kibontotta belőle az esz-
ményt, hogy megmintázza az embert. Akivel ugyanúgy szóba lehet ele-
gyedni, mint a horpácsi kúria bronzlócáján pihenő Mikszáthtal. Hogy
Kossuth ne csak apánk legyen, hanem a kortársunk is. Hogy eltűnjön
végre az ideál és a mai valóság között tátongó szakadék, amelyet az ide-
genszívűség évtizedei ástak.

A hatvani Kossuth-szobor valószínűleg *beszéd előtti pillanatban* ra-
gadja meg a szabadságharc vezérét. Talán épp a veszély nagyságát nem-
zeti létünkre vetítő, egyetlen lehetséges és hiteles mondat elmondása

előtt, ami 1848. június 11-én így hangzott el, amikor azt a bizonyos kétszázezer honvédet kérte az országgyűléstől „...leborulok e nemzet nagysága előtt! Csak azt mondom: annyi energiát a kivitelben, mint a mennyi hazafiúságot tapasztaltam a megajánlásban, s Magyarországot a poklok kapui sem fogják megdönteni!”

Jó lenne eljátszani a gondolattal: van még generáció Magyarországon, amely előtt Kossuth ezt a gyönyörű mondatot ugyanígy elmondhatná!

(Elhangzott 2002. szeptember 21-én a Kossuth Lajos Általános Iskola ifjúságának jelenlétében)

Salamon Nándor

EGY MŰVÉSZCSALÁD PATRIARCHÁJA

Banner Zoltán: Kristófi János

Akár jelképi értelmét is tulajdoníthatunk e szép, igényes kivitelű albumnak, amelyet Békéscsabán írtak, Gyulán nyomtattak-kötöttek, Nagyváradon kiadtak s szerzői ajánlással hozott a posta. „Szereplője” egy művészcsalád festő patriarchája, Kristófi János ugyan a „Pece-part Párizsban” él és alkot, de művei alapján ítélve, tágabban értelmezhető hazája – ha nem is a nagyvilág! – a határokkal szabdalta Európa közepe. Mert ugyan a Partiumban született, festészeti tanulmányait Kolozsváron végezte, Nagyváradon vált ismert művésszé, családi gyökerei azonban a „régis haza” más tájaihoz kötik. Ezermester apja Mezőkövesdről ment házasulandóként Monospetribe, anyai nagyapja révén még távolabbi kötődésű törzs leágazása. A Bakonyban, Tésen porladnak ősei. Tághatáru otthonosságát művek sokaságával bizonyítja, rajztolla – ecsetje egyszerre fejezi ki ragaszkodását szülőföldjéhez és kicövekeli mozgékony-ságának, felfedező vágyának szerteágazó vándorútjait e térségben.

A költészet szférájában számosan vannak, akik minden mégoly apró motívumból képesek – néha sietősen – verset írni. Az anyag- és időigényesebb

képzőművészetben ritkább az efféle alkotói mentalitás. Kristófi minden bizonnyal a kivételek közé sorolandó. Olthatatlan aktivitása, kimeríthetetlen termékenysége már-már számolhatatlan életműben cementeződött messze sugárzó valóságalapú építménnyé. Kockázat nélkül, meggyőződéssel állíthatja a tanulmányíró Banner Zoltán, hogy ami értéket papíron, vásznon, fatáblán megteremtett, az „egyedülálló az erdélyi magyar festészetben”. Az album képanyaga, a terjedelmi korlátok ellenére, szemléletes, teljes igényű válogatást nyújt e kellően nagyvonalú, festői értékekben gazdag atmoszférát árasztó, alapvetően megőrző-megörökítő szándékú, tradicionális piktúra lényegéről.

Kristófi János a Felső-Berettyó menti, háromtornyú Monospetriben, a paraszti életforma kereteit még csaknem háborítatlanul őrző peremtáji faluban született. Meghatározó élménye volt a gyermekkor, a népes család, a munkamegosztás hagyományos rendje. Szülei adottsága, az ügyes kéz és a muzikalitás, sorsot terelő, ápolandó tehetségként jelentkezett a fiúban. Segítő kezek nyúltak felé, de a küzdelmet maga harcolta meg. Nagyváradi líceum, gimnáziumi stúdiumok, kántortanítóság a Szilágyságban, felkutatott tehetségként „ikervágyainak engedelmeskedve”, főiskolai tanulmányok Kolozsváron a „második kezdőnemzedék” körében (festő- és orgonaszakon), s végül tanárkodás Nagyváradon – jeles állomásai pályakezdő éveinek. Mesterei közül Abodi Nagy Béla és Mohy Sándor ismertebb mifelénk.

Sorsdöntő fordulata életének a házasságkötés – művészszelejtést választ (Hoványi Judit szobrász, keramikus) –, s családi hagyományt követve, tíz gyermek vállalásával, felnevelésével a fogyatkozó magyarság hitvesztőinek mutattak példát (A művészet szelleme áthatotta otthonuk légkörét s szerepet játszott a gyerekek pályaválasztásában is!) A műtérrel áradó képek – 1958 óta! – rendre megjárták a Kárpát-medence kiállítóhelyeit, de láthatók voltak Rómától Koppenhágáig, Amszterdamtól Bukarestig, számos galériában. Nyomukba szegődött gyermekeivel, tanítványaival maga az alkotó is. A vándor- és tanuláskedv buzgását a keleti és nyugati úticélok és felkeresett művésztelepek terjedelmes listája – s számos útirajz, feldolgozott motívum – igazolja (a könyvben is!). E szélsőségektől tartózkodó, érzelmi nyelvre lefordítható, átültethető festészet kedvező fogadtatását a közönség érdeklődése és a művészetkritika bibliográfiai adatokkal megtámasztott figyelme egyaránt mutatja. „Tulajdonlásából” Nagyvárad, az erdélyi magyar s a tágabb haza művészettörténete okkal kér részt.

Banner Zoltán az életművet mély rokonszenvvel bemutató tanulmányát három gondolati pillérre építette. Felfogása szerint, Kristófi művészetének meghatározó élménye az elmúlt évszázad alatt „kétlelkű város”-sá változott Nagyvárad szellemében és látványában még mindig élő múlt. E lelki-képi világba épül be a magával hozott „örökség”, amely a szülőfalu emlékanyagából, majd a horizontját tágító, Kolozsváron felkészüléssel töltött esztendőik hozadékából s nem utolsóként, a magyar természetelvű, realista festészet hagyományából táplálkozott. A motívumzuhogás és képfolyam topográfiáját eme „források”, az óceánig futó „erek” alapján rajzolja meg, a tematikai csoportokat, technikai változásokat körvonalazó harmadik szövegrészben.

A földigézettséget meleg barna „köntösével” hangsúlyozó kötet alaphangját Jakobovits Miklós előszava adja meg. Vezérszavai: érzékenység, humanitás, hűség, zeneiség, hagyomány. A festő képeit a „zene és a képzőművészet ötvözeteként” határozza meg, amelyben a fő szót a „huszadik század eleji Várad” architektúrája, hangulatai, a „játékosabb ledérebber” élet szereplői viszik.

Az erdélyi irodalmi és művészeti élet történéseit alaposan ismerő Banner a legavatottabb auktorhoz fordul, hogy felidézze ama távoli múltba vesző álmokképet, amelyet tudatosan rekonstruál műveiben a festő. A *Holnap városa* – részletekből összedolgozott Dutka Ákos montázs szinte minden bekezdése „indítószó”-ként ragadható meg a „váradi képek” értelmezéséhez. A keserűség és bizakodás kisebbségi hangjai szűrődnek ki az idézett szöveghez kapcsolódó eszmefuttatásból, amelynek lényege, hogy az álom „kiszikkadt”, a valóság pedig kénytelenül megváltozott. Csupán visszfényei derengnek fel Kristófi festészetében, aki szinte egyedül vállalta a művésztársak közül, hogy megőrizve egységüket, a „valóságtól az álomig” megtegye a talán anakronisztikusnak látszó, mégis méltányolandó „időutazást”.

„Az örökség” feltérképezése a szülőfalu, az eszmélés esztendeinek keretét adó családi és közösségi életforma rövid jellemzésével kezdődik (utcák, a kastély, a park, a Berettyó, munkák és szórakozás stb.). Külön kiemeli az apa alakját és a plébános szerepét sorsa alakulásában. Részletesen bemutatja a II. háborút követő évek valóban gazdag kolozsvári szellemi-művészeti életét, intézményeit. Külön értékeli a főiskolai stúdiókkal összefüggő történéseket. Mérlegre teszi azokat a hatásokat, átsugárzásokat, amelyek a mesterek és a század művészete felől megérintették a festő alakuló szemléletét. Nem kerüli meg az akkor éppen

aktuális szocialista realizmus személyiségtorzító kényszerét, amelyet Kristófi az előéletéből hozott tapasztalatok aranyfedezetéből merítve, a maga művészete javára fordított. Hosszú évekig dolgozott a „népélet” kemény valóságát feltáró magyar mesterek szellemi közelségében s lényegében a „földszagú” festészet nyomán alakította ki sajátos forma-szín-fényfelfogását. Piktúráját az állandósággal, a korszakhatárok átjárhatóságával jellemezhetjük, amely mértékadó integráló erőt hordoz magában.

A tanulmány harmadik része e nehezen korszakolható „képfolyam” periodizációjára tesz kísérletet. A változatok sokféleségét sajátos módszerével és az igényesség etikai mércéjével magyarázza a szerző. A két élesebben szétváló – (föld és fény) – korszakon belül további, az időrendhez igazodó osztódásokra irányítja a figyelmet.

A pálya kezdetén a faluról, gyermekkorból hozott, újra álmodott emlékeket támasztja föl – „az örökség!” – s az otthoni föld formái és színei határozzák meg munkái karakterét. Ragaszkodását mágikus hittel és erővel fejezi ki, amelynek tárgya és alkotóeleme a pusztuló falut, a megbomló, természetességét vesztő paraszti életvalóság. Mellőzi az éles rajzot, színkontrasztot, a tárgyak, alakok rokon színek elmosódott párás közegében oldódnak föl. Komponálás-módszere a kép kivágást részesíti előnyben.

Színesebbre akkor vált, amikor az életterét behatároló, meg távolodó úticélok között megjelenő nagyvárost vonja be képi világába. Az „urbanisztikai táj” – elsősorban Nagyvárad! – tudatosabb rendteremtésre, szerkesztettebb építkezésre ösztönzi. Kedvelt műfajává vált az útirajz, amely a sebes pillantású, biztos kézjárású „váradi festőt” közép-európaivá avatta. Ekkor már nemcsak a pusztai táj, a benne megjelenő ember is foglalkoztatta.

Élete, pályája alakulása bizonyos külső és belső kényszerek oldódását hozta, minek eredményeként „az életöröm válik festészetének alaphangjává”. E „vonulat” a művészet születésének műhelyeibe vezet: műterem, színpad, szereplők, modellek, aktok, jelenetek, szituációk kínálják a „tárgyat”. A figurák később kilépnek a szabad térbe is és fenn hirdetik „az örök szépség eszményét”.

Archaikus, jelmezbe öltözött, titokzatosság fátylába burkolódzó nőalakjai az „ezredvégi aggodalom hordozóiként” foglalják el az újabb vonulat csúcspontjait.

Az életművön végig vonul – sokáig rejtve, búvópatakként – „a hit megvallását” kifejező „szakrális téma”, számos elágazással, csomósodási ponttal. Kiemelten foglalkoztatja a magyar szentek, elsőként is Szent László alakja. A bibliai tárgyú képek mellett az élmény hitelességével festi meg a népi

vallásosság alkalmait, jeleneteit. Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy falu- és városképein ennek okán, kiemelten szerepel a szent hely, a templom.

Kristófi János pályája nem zárult le. Állványáról, ecsetvonásai, tollhúzásai alól sorjáznak az újabb művek. Nagy váltásokra – hisz ez nem volt rá jellemző mostanáig sem! – már nem várhatunk. Banner Zoltán „helyosztása” így aligha kérdőjelezhető meg. Úgy véli, az egykor „orgona mellől felállott” festő „tehetségét és tudását” elkötelezetten a „történelem túllfüggönyétől” fátyolozott „álmoképek” filmszerű rögzítésére áldozta. A „váradi lélek talán utolsó csiholója” ily módon „a vágyak és az emlékek régiójában szolgáltat igazságot a veszteseknek”.

Jól traktált, nosztalgiát tápláló, örömteli felismeréseket kínáló Kárpát-medencei képeskönyvet forgathatunk. Banner Zoltán szakmailag korrekt, érzelmileg azonosuló, szépirodalmi ihletettséggű írását tematikailag, topográfiaailag illeszkedő rajzok tagolják, még szemléletesebbé avatva gondolatmenetét. A rajzok (s színes reprodukciók) között újdonságként fedeztük fel a hazai, tollvégre kapott budapesti, soproni, győri, szentendrei, békéscsabai részleteket. Apja szülőhelye előtt egy mezőkövesdi szobabelsővel tiszteleg. Az olvasó meg főhajtással a könyv szerzői, támogatói, a kivitelező Dürer Nyomda s a kiadás gondját vállaló nagyváradi Mobil Klub előtt. Ismételt lapozásra érdemes altummal ajándékoztak meg bennünket.

A Krúdy testvérek futtbalsapata 1906–08 között, Losonc